

Türkiye’de Okul Etkililiği Araştırmalarına Genel Bir Bakış

Muhammed TURHAN*

Gönül ŞENER**

Seda GÜNDÜZALP***

Özet: Bu araştırmanın amacı, Türkiye’deki okul etkililiğine ilişkin araştırmaları çeşitli yönleriyle incelemek ve gelecekte yapılacak araştırmalar için öneriler geliştirmektir. Bu maksatla, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak, okul etkililiği konusunda yapılmış 39 adet araştırma çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Sonuç olarak; Türkiye’de okul etkililiği araştırmalarının, özellikle 2000’li yıllarda yoğunlaştığı, araştırmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezi olarak hazırlandığı veya makale olarak yayımlandığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmacıların daha önce geliştirilen ölçekleri kullanmayı daha çok tercih ettikleri, hazırlanan ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına yeterince önem verilmediği, yürütülen çalışmaların devlet okullarında daha yoğun bir şekilde yürütüldüğü, araştırmaların örneklem çeşitlemesi konusunda sınırlı kaldığı, nicel olarak desenlenen çalışmalara daha fazla yer verildiği görülmüştür. Bu sonuçlara dayalı olarak, gelecekte yapılacak okul etkililiği araştırmalarına yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

* Muhammed TURHAN Doç. Dr. Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ

* Gönül ŞENER Munzur Üniversitesi, Çemişgezek Meslek Yüksekokulu, Tunceli

* Seda GÜNDÜZALP Yrd. Doç. Dr. Munzur Üniversitesi, Pertek Sakine Genç Meslek Yüksekokulu, Tunceli

Anahtar kelimeler: Okul etkililiği, okul etkililiği araştırmaları, doküman incelemesi.

Abstract: This study aims to investigate the research on school effectiveness in Turkey with various aspects and to offer suggestions for further research. To this end, document review method was used and 39 studies on school effectiveness were investigated with various aspects. To conclude, it was found that research on school effectiveness in Turkey focus on especially 2000s and most of the research are prepared as master thesis or published as article. In addition, it was found that researchers prefer using ready-to-use scales, insufficient importance is attached to reliability and validity studies of the prepared scales, these research are conducted in public schools more intensely, these research are restricted in terms of data triangulation and quantitative studies are preferred more. In the light of these results, some recommendations were offered for further research on school effectiveness.

Key words: School effectiveness, research on school effectiveness, document review

1. Giriş

Etkili okul araştırmaları, ABD’de 1960’lı yıllara dayanmaktadır. İlk olarak 1966 yılında Coleman ve arkadaşları okul etkililiğine ilişkin bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, genel okul kaynakları ile öğrenci başarısı arasında bir ilişkinin olmadığı, bu kaynakların öğrenciler üzerindeki etkisinin az olduğu ileri sürülmüştür (Coleman vd., 1966; Ranold vd., 1996). Etkili okul araştırmaları, okulların sahip olduğu niteliklerin öğrencilerin başarıları üzerinde anlamlı bir etki oluşturup oluşturmadığı tartışmaları üzerine gelişme

göstermiştir. Yapılan çeşitli araştırmalar ve geliştirilen modeller, öğrenciler üzerinde en çok etkiye sahip okul değişkenlerinin belirlenmesi üzerine yoğunlaşmıştır.

Bireylerin öğretim hizmetlerinden faydalanmasının akademik ve sosyal gelişimleri üzerinde pozitif etkiler sağladığına ilişkin birçok bilimsel kanıt bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, bireylerin okula devam etmesinin ve aldıkları eğitimin niceliksel ölçüsünün, davranışları ve erişim düzeyleri üzerinde etkisinin önemli olduğunu göstermektedir (Fogelman, 1978). Ancak, okul etkililiği kavramı ilk ortaya çıktığında üzerinde durulan nokta, eğitim kurumlarının niteliksel özelliklerindeki farklılığın, çıktılar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olup olmadığıdır. Yapılan bazı araştırmalar, okulların öğrenci başarısı üzerinde çok küçük düzeyde bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Aynı araştırmalarda, öğrencinin ailesiyle ilgili özelliklerin ve ebeveyn davranışlarının öğrenci başarısında daha etkili olduğu belirlenmiştir (Reynolds ve Cuttance, 1996). Bu araştırmaların bulguları gerek araştırmacıların ve gerekse uygulayıcıların dikkatini çekmiş etkili okulların karakteristikleri üzerindeki araştırmalar yaygınlaşmıştır. Özellikle eğitimin yönetiminden sorumlu birimlerin destekleriyle gerçekleştirilen çalışmalar, etkili okul hareketinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Reynolds ve arkadaşlarının (2000) ifadesiyle; “Okullar fark yaratmaz” düşüncesinden yola çıkılarak başlayan okul etkililiği araştırması geleneği, bugün “okullar öğrencilerin gelişimi üzerinde etkilidir”, “Okullara katkı sağlayabilecek gözlenebilir düzenlemeler vardır” ve “Eğitim

politikalarının işlevi genelde bütün okulları, özelde etkisiz olanları, geliştirmektedir” varsayımlarının doğmasına neden olmuştur. Dünyadaki araştırmalarda böyle gelişmeler olurken, 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de de okul etkililiğine ilişkin birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de yapılmış okul etkililiğine ilişkin araştırmaların çeşitli yönleriyle incelenmesi hedeflenmiştir.

1.1.Dünyada Okul Etkililiği Araştırmaları

Coleman (1966) ve Jencks ve arkadaşlarının (1972) ABD’de yaptığı araştırmalar öğrenci başarısı üzerinde okul ve aile özelliklerinin etki düzeyi konusunda önemli bir tartışmanın başlamasına neden olmuştur. Bu araştırmaların bulguları, öğrencilerin akademik performansları üzerinde okulun etkisinin çok sınırlı olduğunu ve asıl etkinin öğrencilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel farklılıklarından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu araştırmaların sonuçlarını çürütmek ve öğrenci başarısındaki okul etkisini göstermek için Mayeske ve arkadaşları (1972) tarafından yapılan araştırmada, değişkenliğin % 37’sinin okullardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılsa da, okul ve aile değişkenleri arasında çoklu bağlantı olduğu belirlenmiştir (Reynolds vd., 2000). Yani öğrenci başarısındaki değişimin okullar arasındaki farklılıktan kaynaklanmasının yanında, ailelerin sosyoekonomik özellikleri ve öğrencilerin devam ettikleri okulun nitelikleri arasında da güçlü bir korelasyon bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, öğrenci başarısındaki değişimin ne kadarının aile

özelliklerinden ne kadarının okul özelliklerinden kaynaklandığını tespit etmek güçtür.

Hauser ve arkadaşları (1976) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin sosyoekonomik özelliklerine ilişkin değişkenler kontrol edildiğinde öğrenci başarısındaki değişimin ancak %1-2'sinin okulun özelliklerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Okulların öğrenci başarısı üzerindeki etkisine ilişkin hayal kırıklığı yaratan bu araştırmalar, okul ve sınıf düzeyindeki bütün karakteristikleri araştırmaya dahil etmedikleri için eleştirilmiştir. Örneğin, Miller (1983) okul etkililiğine ilişkin yapılan araştırmaları, okulların sosyo-psikolojik iklimi ve diğer okul/sınıf düzeyli değişkenleri ihmal etmesi bakımından eleştirmiştir. Benzer şekilde, Purkey ve Smith (1983) bu araştırmaların okul etkisini dar bir çerçevede incelediğini ve birçok okul ve sınıf düzeyli değişkeni ihmal ettiğini savunmuştur.

Okul etkililiği araştırmaları konusunda yapılan tartışmalar, okul ve sınıf içi süreçlerin okulların etkililiği üzerindeki etkisine dikkati çekti. Özellikle çok düşük sosyoekonomik özelliklere sahip öğrencilerin gittiği okullardan başarılı olanların özellikleri incelenmeye başlandı. Bu konuda araştırma yapan Weber (1971) güçlü liderlik, öğrencilerden yüksek beklentiler, pozitif atmosfer ve öğrenci başarısının dikkatli değerlendirilmesi gibi süreç faktörlerinin önemi üzerinde durdu. Bu değişkenlerin yanısıra, sadece okul düzeyli değil öğrenci ve öğretmen özellikleri gibi sınıf düzeyli değişkenlerin de okul etkililiği araştırmalarına dahil edilmesi ile sınıf içi süreçlerin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi araştırılmaya başlandı. Yapılan bazı

araştırmalarda (örneğin Brookover ve arkadaşları (1979)) akran grupları arasındaki etkileşimin de öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşıldı. Bu araştırmalar neticesinde, Reynolds ve arkadaşlarına (2000) göre; okul iklimine ilişkin değişkenlerin, okul etkililiğinin önemli bir belirleyicisi olduğu tespit edildi.

Sonuç olarak, “Okullar fark yaratmaz” anlayışının ortaya çıktığı araştırmalardan başlayarak 1985 yılına kadar yapılan okul etkililiği araştırmaları “Okulların öğrenci çıktıkları üzerinde fark yaratabileceği” hipotezini desteklemeye çalışmışlardır. Bu araştırmalar, öğrenci çıktıkları üzerinde etkili bazı okul değişkenleri ile baskın okul değerlerini belirlemeye yönelmişlerdir. Ayrıca, öğrenci başarısı üzerinde etkili olan öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri ve okulların karakteristikleri arasında çoklu bağlantı olduğunu saptamışlardır (Balcı, 2002).

1980’li yıllardan sonra özellikle ABD’de yapılan okul etkililiği araştırmaları, Edmonds ve arkadaşlarının yaptığı katkılarla okul etkililiğini tanımlamaktan çok etkili okulların nasıl geliştirilebileceğini araştırmaya yönelmiştir. Eğitimde eşitlik ideali ve ekonomik açıdan dezavantajlı olanlar için etkili okulların oluşturulmasına ilişkin çabalar araştırmacıların dikkatini okul geliştirme çalışmalarına vermelerine neden olmuştur. Bu araştırmaların en çok eleştirilen yanları ise sadece düşük sosyoekonomik düzeyli öğrencilerin devam ettiği okulları örneklem olarak almalarıdır. Elde edilen bulgular farklı sosyoekonomik düzeyler arasında karşılaştırmaya olanak vermemiştir

(Reynolds vd., 2000). Bu eleştirilerden yola çıkarak Hallinger ve Murphy (1986) farklı okul bağlamlarının (farklı sosyoekonomik özelliklere sahip öğrencilerin devam ettiği okulların) etkililik özelliklerini incelemişlerdir. Bu aşamadan sonra yapılan araştırmalar; sadece dezavantajlı öğrenciler için değil, farklı sosyoekonomik ve sosyokültürel çevrelerden gelen öğrencilere hizmet edecek okulların karakteristikleri üzerinde durmuştur.

Şişman (1996) etkili okulların karakteristiklerini; okul müdürü, öğretmen, öğrenci, okul müfredatı ve öğretim süreci, okul kültürü ve iklimi, okulun çevresi ve veliler olarak ele almıştır. Zigarelli (1996) ise etkili okulu oluşturan altı temel özelliği; nitelikli öğretmen, öğretmenin katılımı ve memnuniyeti, okul yöneticisinin liderlik özelliği ve iletişimi, güçlü okul kültürü, okul yönetiminin pozitif ilişkileri, yüksek aile katılımı olarak belirlemiştir. Cheng ve Wong (1996) ise etkili okul özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yaptığı çalışmada; çevrenin desteği, öğretmenin profesyonelleşmesi, okulun her alanında kaliteye yönelme, başarı konusunda yüksek beklentiler olmak üzere dört boyutun varlığından söz etmiştir.

Bugün itibariyle, yeni ve güçlü istatistiksel tekniklerin kullanılmasıyla, okul etkililiğinin bileşenleri ve sonuç değişkenleri arasındaki ilişkileri çok düzeyli ve boylamsal olarak inceleyen çalışmalara ağırlık verilmeye başlamıştır. Bu çalışmalar, etkili okulun özelliklerinin, çıktılar üzerindeki etkisini hem bireysel düzeyde, hem sınıf düzeyinde ve hem de kurum düzeyinde analiz ederek, değişkenliğin hangi birimde ne düzeyde oluştuğunu anlamamıza

yardımcı olmaktadır. Ayrıca, okul geliştirme anlayışının ağırlık kazanmasıyla boylamsal ve müdahale araştırmalarına verilen önem giderek artmaktadır. Müdahale araştırmalarında okulların etkililiğinin geliştirilmesi için yapılan uygulamaların etkisini belirlemek ve uygulamaların yaygınlaştırılması için öneriler geliştirmek hedeflenmektedir.

Türkiye’de yapılan okul etkililiği araştırmaları incelendiğinde etkili okul kavramının hem lisansüstü tezlere ve hem de makalelere konu edildiği görülmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra bu konudaki araştırmaların yoğunlaştığı ve önemli bir bilgi birikiminin oluştuğu gözlenmektedir. Yapılan bu araştırmaların etkili okul kavramına yaklaşımları ve araştırma metodolojisi açısından değerlendirilmesi gelecekteki araştırmalara yön vermek bakımından önemli görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de yapılan etkili okul araştırmalarının derlenerek, gerek metodolojik açıdan ve gerekse elde edilen bulgular açısından incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi benimsenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2005) göre doküman inceleme; araştırılması hedeflenen durum hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini içermektedir. Ayrıca, doküman inceleme, doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda bir nitel veri

toplama aracı olarak kullanılabilirdi gibi, tek başına bir araştırma yöntemi olarak da kullanılabilir. Bu çalışmada, doküman incelemesinin tanımına uygun olarak, etkili okul konusunda 2012 yılına kadar yapılmış 39 adet çalışma çeşitli yönleriyle incelenmiş ve Türkiye’deki etkili okul araştırmalarının teorik ve metodolojik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Arama motorunda (Google Akademik) anahtar kelime olarak “okul etkililiği”, “etkili okul”, “etkili yönetici”, “etkili öğretmen”, “etkili öğrenci”, “etkili veli” kavramları yazılarak çıktılar incelenmiştir. Ayrıca, tezler için Yüksek Öğretim Kurulunun tez tarama sayfasında aynı anahtar kelimeler yazılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezlerinden sadece erişime açık olanlar araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada incelenecek çalışmalar belirlenirken aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmuştur:

- 1) Okul etkililiğini bütünsel olarak veya bir boyutuyla incelemiş olması
- 2) Nitel veya nicel araştırma yaklaşımlarından en az birini benimsemesi
- 3) Türkiye’deki devlet veya özel okullar üzerinde yapılmış olması

Yukarıda ifade edilen kriterlere uygun olarak 2012 yılına kadar yapılmış toplam 39 araştırma değerlendirmeye alınmıştır.

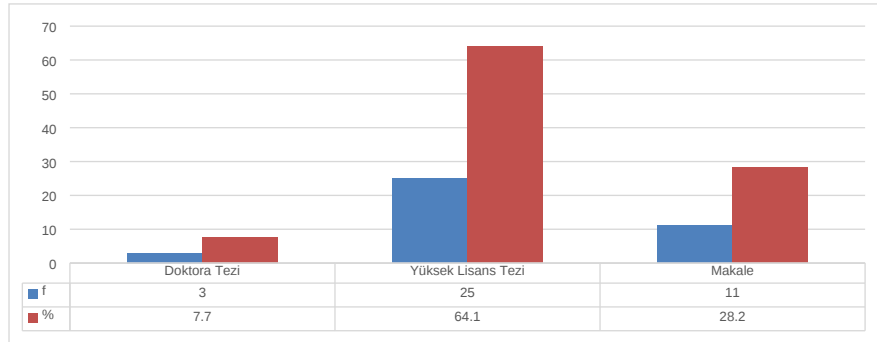
Araştırmalar; yayının türü, yayınlandığı yıl, yayınlandığı il, yapıldığı il, araştırma konusu, okul türü, örneklem içeriği, evren grupları, amaçların ifade ediliş biçimi, araştırma paradigması, uygulama bölgesi, ölçme araçlarının hazırlanışı, kullanılan veri toplama araçları, yararlanılan istatistiksel teknikler ve araştırma sonuçları bağlamında incelenmiştir. Ulaşılan 39 araştırma tek tek incelenmiş ve özel bir paket programa numerik olarak girilmiştir. Frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında araştırma kapsamına alınan çalışmaların çeşitli özelliklerine göre yapılan analizlerden elde edilen bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir.

1. Araştırmaların Türlerine Göre Dağılımı

Grafik 1’de türlerine göre etkili okul araştırmalarının dağılımları verilmektedir.

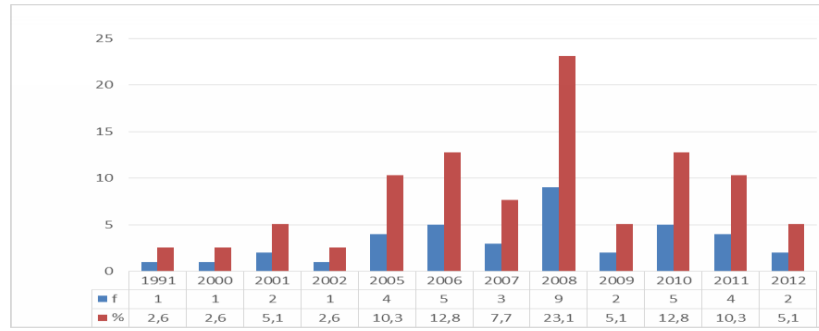
Grafik 1. Türlerine Göre Etkili Okul Araştırmaları

Grafik incelendiğinde; etkili okula ilişkin yapılan araştırmaların 3'ünün doktora tezi, 25'inin yüksek lisans tezi ve 11'inin makale olduğu görülmektedir. Grafikten de anlaşıldığı gibi araştırmaların büyük bir kısmı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış veya makale olarak yayımlanmıştır.

2. Araştırmaların Yayınlandığı Yıllara Göre Dağılımları

Etkili okul çalışmalarının yayınlandığı yıllara göre dağılımları Grafik 2'de verilmektedir.

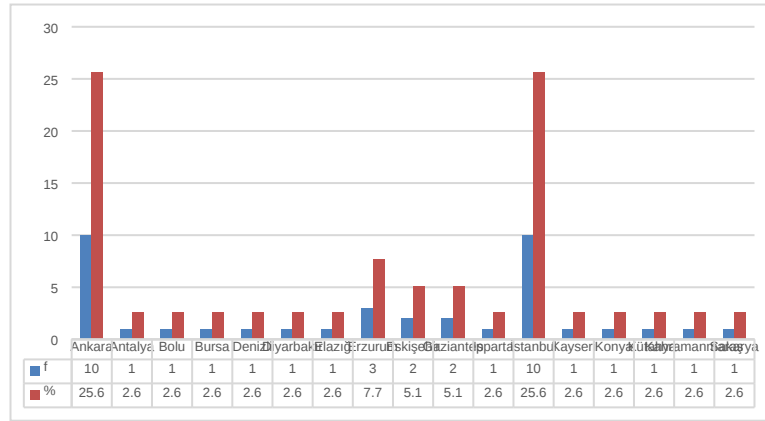
Grafik 2. Yayınlandığı Yıllara Göre Etkili Okul Araştırmaları

Grafik 2 incelendiğinde; etkili okul araştırmalarının yapıldığı yıllara göre, genel olarak araştırmaların 2000’li yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Yıllara göre yapılan araştırma sayısında düzenli bir artış ya da azalışın olmaması etkili okul çalışmalarının yıllara göre dağılımının tesadüfi olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalardan 9’unun 2008 yılında yapıldığı ve bu yılda araştırma sayısında diğer yıllara göre bir artışın olduğu elde edilen bulgular arasındadır. 2012 yılında yapılan çalışmaların az olması güncel eğilimler açısından değerlendirildiğinde, etkili okula olan eğilimin azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

3. Araştırmaların Yayınlandığı İllere Göre Dağılımları

Grafik 3’te etkili okul araştırmalarının yayınlandığı illere göre dağılımları verilmektedir.

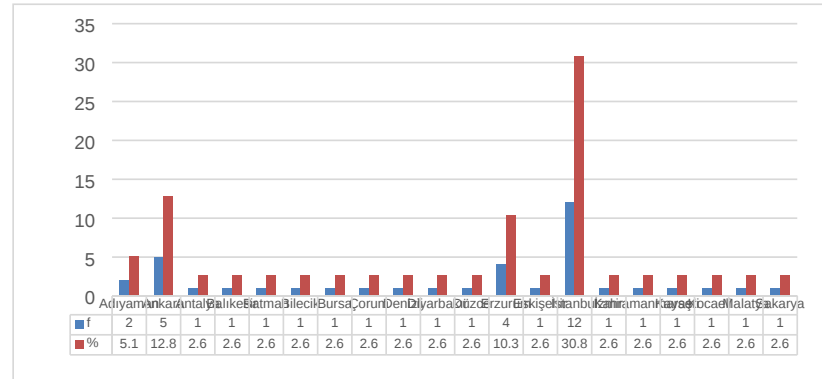
Grafik 3. Yayınlandığı İllere Göre Etkili Okul Araştırmaları

Grafik 3'teki veriler incelendiğinde; etkili okul araştırmalarının yayınlandığı iller dikkate alındığında yapılan çalışmaların İstanbul (f=10) ve Ankara (f=10) gibi büyük şehirlerde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Çalışmaların yaklaşık olarak yarısının bu iki şehirde yayınlandığı, kalan kısmının ise diğer illere dağıldığı görülmüştür. Etkili okul araştırmalarının yayınlandığı dergiler daha çok Ankara ve İstanbul'da yoğunlaştığı için böyle bir bulgunun ortaya çıkması doğaldır.

4. Araştırmaların Yapıldığı İllere Göre Dağılımları

Etkili okul çalışmalarının yapıldığı illere göre dağılımları Grafik 4’te verilmektedir.

Grafik 4. Yapıldığı İllere Göre Etkili Okul Araştırmaları

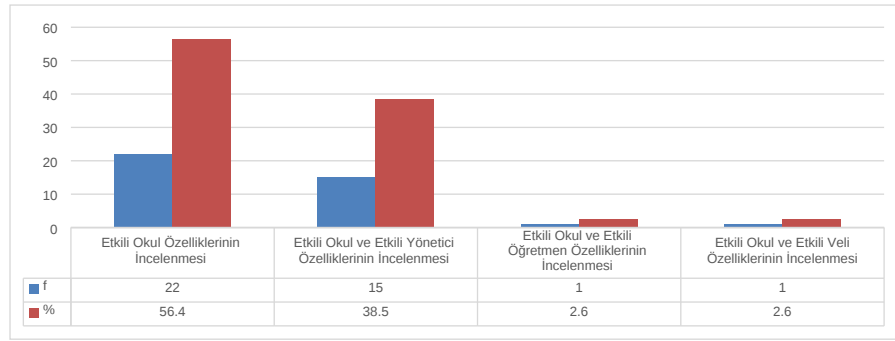

Grafik 4’deki veriler dikkate alındığında; Türkiye’deki etkili okul araştırmalarının daha çok başta İstanbul (f=12) olmak üzere büyük şehirlerde yapıldığı, diğer şehirlerde ise etkili okul araştırmalarının sınırlı bir şekilde yapıldığı hatta bazı illerde bu tür çalışmalara rastlanmadığı görülmektedir.

5. Yapılan Araştırmaların Konularına Göre Dağılımları

Grafik 5'te etkili okul araştırmalarının konularına göre dağılımları verilmektedir.

Grafik 5. Konularına Göre Etkili Okul Araştırmaları

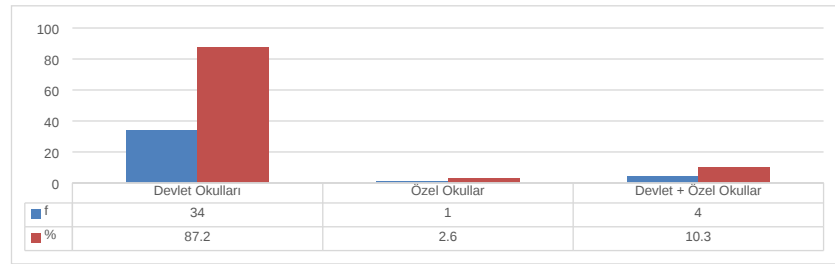

Grafik 5'deki verilere göre; ülkemizde yapılan etkili okul çalışmalarının konulara göre dağılımları dikkate alındığında; 22 çalışmada etkili okulun bütün boyutlarıyla birlikte incelendiği, 15 çalışmada "etkili okul ve etkili yönetici" zelliklerinin incelendiği, "etkili okul ve etkili ğretmen" zellikleri ile "etkili okul ve etkili veli" zelliklerinin birer çalışmada incelendiği görülmüştür. Türkiye'deki etkili okul araştırmalarında eğilim olarak etkili okul boyutlarının bir bütün olarak ele alındığı, yönetici boyutu dışında diğer boyutlara ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekicidir.

6. Yapılan Araştırmaların Okul Türlerine Göre Dağılımları

Grafik 6'da etkili okul araştırmalarının okul türlerine göre dağılımları verilmektedir.

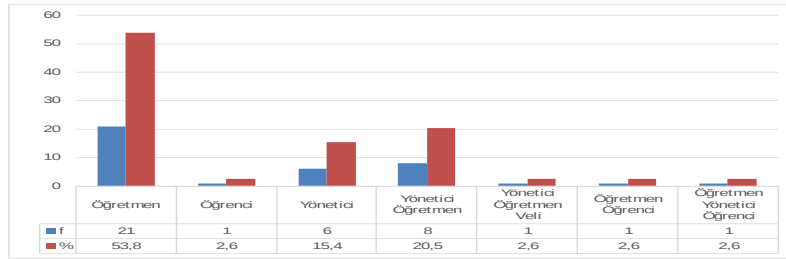
Grafik 6. Okul Türlerine Göre Etkili Okul Araştırmaları

Grafik 6'ya göre; ülkemizde 34 etkili okul çalışmasının devlet okullarında, 1 çalışmanın özel okulda yapıldığı, 4 çalışmanın ise hem devlet hem de özel okulların etkili okul özelliklerini karşılaştırmalı olarak ele aldığı görülmüştür. Etkili okul çalışmalarının devlet okulları üzerinde yoğunlaşmış, özel okullarda ise sadece bir çalışmanın yapılmış olması ülkemizde yapılan etkili okul çalışmaları adına bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Yine devlet ve özel okulların etkililiğinin karşılaştırılmasına ilişkin çalışmaların yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

7. Araştırmaların Örneklem İçeriğine Göre Dağılımları

Etkili okul çalışmalarına dâhil edilen örneklem içeriğine göre dağılımları Grafik 7'de verilmektedir.

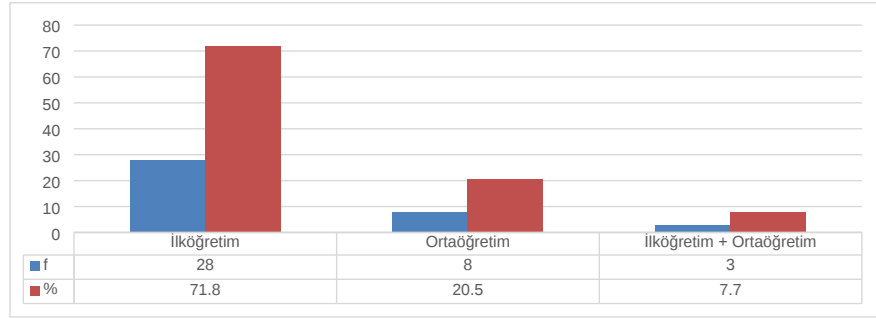
Grafik 7. Örneklem İçeriğine Etkili Okul Araştırmaları

Grafik 7 incelendiğinde; etkili okullara ilişkin 21 çalışmada örneklem grubu olarak öğretmenlerin seçildiği, 8 çalışmada yönetici-öğretmen görüşüne başvurulduğu, 6 çalışmada sadece yönetici görüşlerinin alındığı, birer çalışmada ise örneklem grubu olarak öğrenci, yönetici-öğretmen-veli, öğretmen-öğrenci, öğretmen-yönetici-öğrenci seçildiği görülmektedir. Yapılan çalışmalarda örneklem olarak paydaşların tümünün görüşlerinin alındığı çalışma sayısının yetersiz olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

8. Araştırmaların Sonuçlarının Genelleneceği Evren Gruplarına Göre Dağılımları

Etkili okul çalışmalarına dâhil edilen araştırmaların evren gruplarına göre dağılımları Grafik 8’de verilmektedir.

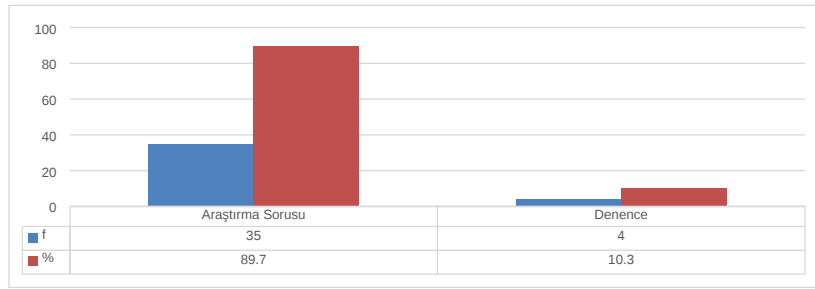
Grafik 8. Araştırma Sonuçlarının Genelleneceği Evren Grupları

Grafik 8'e göre; çalışma kapsamındaki araştırmalardan 28'i örneklem grubu olarak ilköğretim okullarını seçerken, 8'i ortaöğretim okullarını ve 3'ü hem ilköğretim hem de ortaöğretim okullarını seçmişlerdir. Etkili okula ilişkin yapılan çalışmaların daha çok ilköğretim okullarında yapıldığı, ortaöğretim okullarında yapılan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir.

9. Araştırma Amaçlarının İfade Ediliş Biçimlerine Göre Dağılımları

Grafik 9'da etkili okul araştırmalarının, araştırma amaçlarının ifade ediliş biçimlerine göre dağılımları verilmektedir.

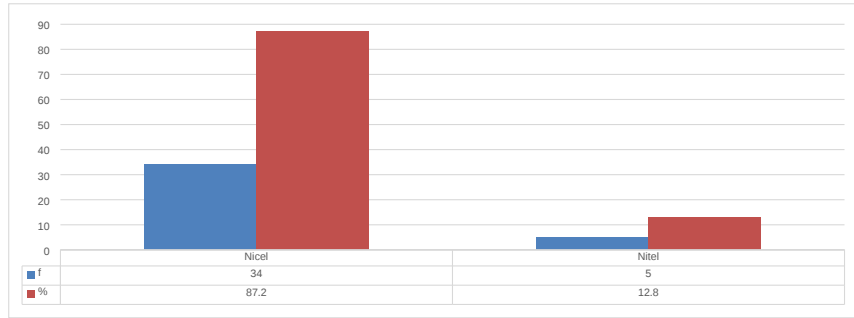
Grafik 9. Araştırma Amaçlarının İfade Ediliş Biçimleri

Araştırmaların büyük çoğunluğunda (f=35) amaçlar, araştırma sorusu biçiminde yazılmıştır. Özellikle deneysel araştırmalar için daha çok tercih edilen denenceler ise daha az çalışmada kullanılmıştır. Ayrıca etkili okula ilişkin incelenen araştırmalarda, alanda var olan kuramsal görüşlerin sınanmasına dönük korelasyonel çalışmaların az sayıda olduğu belirlenmiştir.

10. Araştırmalarda Temel Alınan Araştırma Paradigmalarına Göre Dağılımları

Etkili okul araştırmalarında, temel alınan araştırma paradigmalarına göre dağılımları Grafik 10'da verilmektedir.

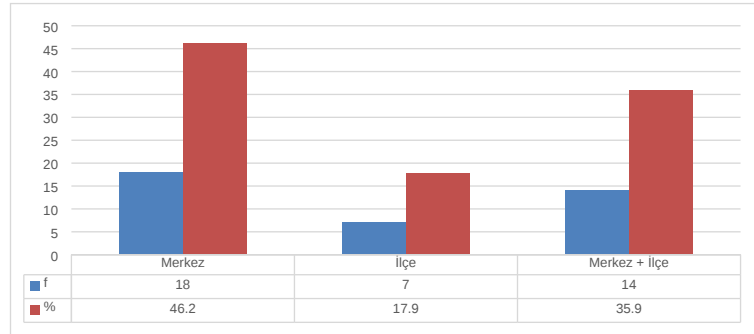
Grafik 10. Temel Alınan Araştırma Paradigmaları

Etkili okul araştırmaları kapsamında incelenen çalışmalar genel olarak nicel paradigma (f=34) doğrultusunda tasarlanmıştır. Buna karşın nitel paradigma (f=5) doğrultusunda tasarlanan çalışmaların sayısı oldukça azdır. İncelenen araştırmalarda nicel ve nitel verilerin birbirini tamamlayıcı olarak kullanıldığı hiçbir çalışmanın bulunmadığı grlmektedir.

11. Araştırmaların Uygulama Bölgelerine Göre Dağılımları

Etkili okul araştırmalarında, araştırmaların uygulama bölgesine göre dağılımları Grafik 11’de verilmektedir.

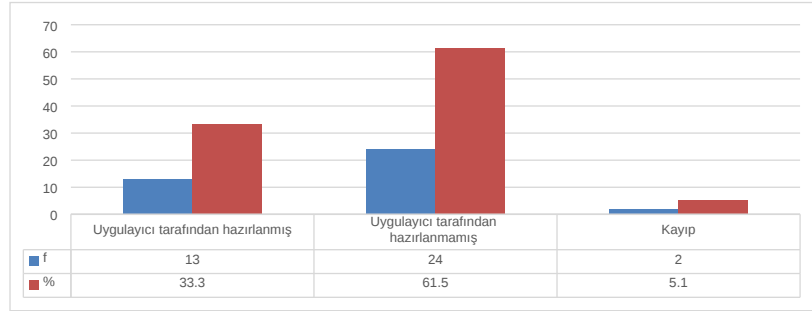
Grafik 11. Araştırmanın Uygulama Bölgesi

Etkili okula ilişkin yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak il merkezinde yürütülmüştür. Araştırmaların il merkezleri ve ilçe merkezlerinde yapıldığı ve daha çok il merkezlerinde ve hem il merkezi ve hem de ilçe merkezinde yürütülen çalışmaların çoğunluğu teşkil ettiği belirlenmiştir.

12. Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Araştırmalarına İlişkin Bulgular

Grafik 12’de etkili okul araştırmalarında, kullanılan ölçeğin hazırlanış biçimine göre dağılımları verilmektedir.

Grafik 12. Veri Toplama Aracının Hazırlanışı

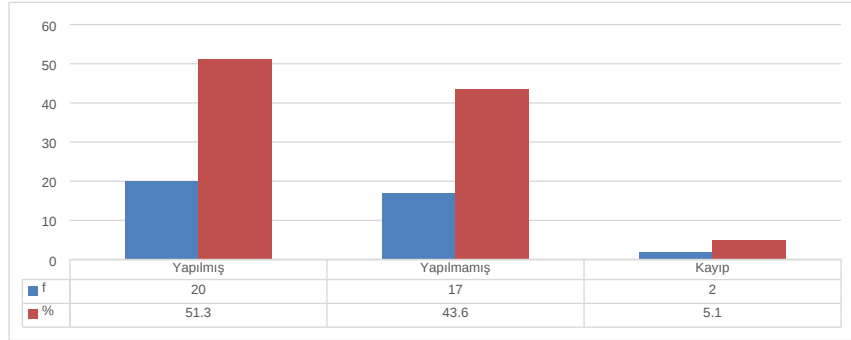

Etkili okul çalışmalarına ilişkin yapılan araştırmalarda, araştırmacıların 24'ü var olan bir ölçek üzerinde çalışmayı tercih ederken, 13'ü çalışma ölçeğini kendisi geliştirmiştir. Bunun yanında araştırmaların 2'sinde ölçeğin hazırlanışı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

13. Araştırmalarda Kullanılan Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Araştırmalarına İlişkin Bulgular

Etkili okul araştırmalarında ölçeğin ön uygulamasının ve geçerlik güvenirlik çalışmalarının yapılıp yapılmamasına ilişkin dağılımlar Grafik 13'te gösterilmiştir.

Grafik 13. Ölçeğin Ön Uygulaması ve Geçerlik-Güvenirlik Analizi

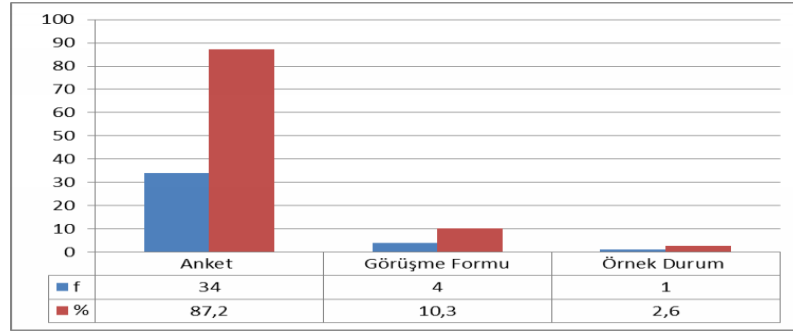

İncelenen araştırmaların 20'sinde kullanılan ölçeğin ön uygulaması ve geçerlik güvenirlik analizleri yapılmış, 17'sinde ise yapılmamış veya yapıldığı araştırmada belirtilmemiştir. 2 araştırmada ise bu konuda bir bilgi verilmemiştir. Bu bulgu araştırmacıların çoğunun daha önce geliştirilen ölçekleri kullandıkları için ön uygulama ve geçerlik-güvenirlik analizi yapmaya gerek duymadığı şeklinde açıklanabilir.

14. Araştırmalarda Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Etkili okul araştırmalarında kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin dağılımları Grafik 14’te verilmiştir.

Grafik 14. Kullanılan Veri Toplama Araçları

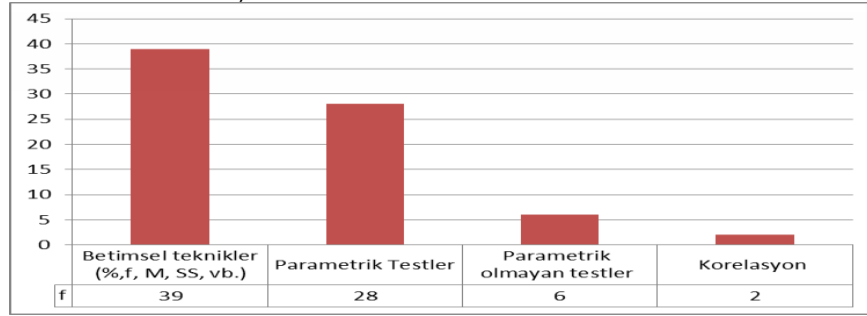

Araştırmalarda veri toplama aracı olarak daha çok anket formu ($f=34$) kullanılmıştır. 4 araştırmada ise görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmaların büyük çoğunluğu nicel paradigmaya dayandığı için bu beklenen bir bulgudur.

15. Araştırmalarda Verilerin Çözümlemesinde Yararlanılan İstatistiksel Teknikler

Grafik 15'te etkili okul araştırmalarında, verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel tekniklere göre dağılımları verilmektedir.

Grafik 15. Verilerin Çözümlenmesinde Yararlanılan İstatistiksel Teknikler

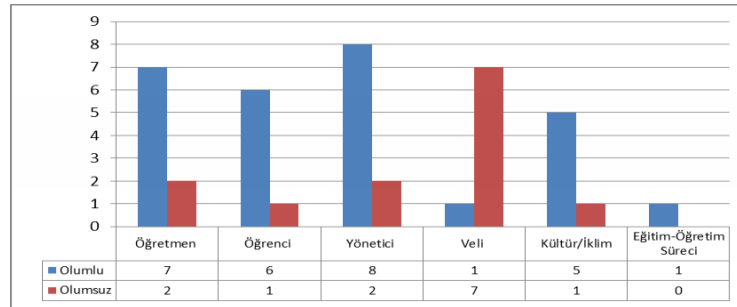
İncelenen çalışmalarda bütün araştırmacılar, verilerin çözümlenmesinde betimsel teknikleri (%f, M, SS, vb.) kullanmışlardır. Bu çalışmalarda 28'inde t-testi, varyans analizi, ki-kare gibi parametrik testlerden yararlanılırken; 6 çalışmada parametrik olmayan Mann Whitney U, Kruskal Wallis H testi gibi tekniklerden de yararlanıldığı görülmüştür. Çalışmaların 2'sinde ise değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için korelasyon tekniğinin kullanıldığı

görülmüştür. İncelenen araştırmaların çoğunda tarama modeli kullanıldığı için korelasyonel tekniklerinin kullanımını sınırlı kalmıştır.

16. Araştırmalarda Etkili Okul Karakteristiklerine İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Etkili okul araştırmalarından elde edilen sonuçlara ilişkin dağılımlar Grafik 16’da gösterilmiştir.

Grafik 16. Araştırmalardan Elde Edilen Sonuçlar

Etkili okul çalışmalarında; okulların etkili okul olma özelliklerine göre, öğretmen boyutuna ilişkin olarak 7 çalışmada öğretmenlerin, etkili öğretmen özelliklerini gösterdiği, 2 çalışmada bu özellikleri göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci boyutuna bakıldığında, 6 çalışmada öğrencilerin etkili öğrenci olma özelliklerini

taşıırken, 1 çalışmada öğrencilerin bu özellikleri taşımadığı görülmüştür. Yönetici boyutuna göre, 8 çalışmada yöneticilerin etkili yönetici olma özelliklerini gösterdiği 2 çalışmada ise yöneticilerin bu özellikleri göstermediği şeklinde sonuçlanmıştır. Veli boyutuna ilişkin etkili okul olma özellikleri açısından sadece bir çalışmada velilerin etkili olduğu, 7 çalışmada ise velilerin etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Kültür/iklim boyutunda 5 çalışmada okulların etkililik özelliklerini taşıdığı, 1 çalışmada ise bu özellikleri taşımadığı görülmüştür. Sadece bir çalışmada ise eğitim öğretim süreci araştırmaya dahil edilmiş ve anılan araştırmada incelenen okulların bu açıdan etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada incelenen araştırmalara dayalı olarak; Türkiye’de okul etkililiğine ilişkin yapılan araştırmaların büyük bir kısmının yüksek lisans tezi olarak hazırlandığı veya makale olarak yayımlandığı belirlenmiştir. İncelenen araştırmaların hiçbirinin büyük bütçeli ve uzun süreli projelere dayanan araştırmalar olmadığı göze çarpmaktadır. Yurtdışında yapılan birçok çalışmanın eğitimden sorumlu birimler tarafından desteklendiği ve genellikle ulusal araştırma niteliği taşıdığı düşünülürse, Türkiye’de de benzer araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Etkili okul araştırmalarının 2000’li yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Yıllara göre yapılan araştırma sayısında düzenli bir

artış ya da azalışın olmaması etkili okul çalışmalarının yıllara göre dağılımının tesadüfi olduğunu göstermektedir. 2012 yılında yapılan çalışmaların az olması okul etkililiği kavramına olan ilginin azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırmalarının yayınlandığı iller dikkate alındığında ise yapılan çalışmaların İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların yaklaşık olarak yarısının bu iki şehirde yayınlandığı, kalan kısmının ise diğer illere dağıldığı görülmüştür.

Türkiye'deki etkili okul araştırmalarının daha çok başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde yapıldığı, diğer şehirlerde ise etkili okul araştırmalarının sınırlı sayıda olduğu, hatta birçok ilin bu tür çalışmalarda örnekleme alınmadığı görülmektedir. Bu durum, yapılan araştırmalarda elde edilen bulguların genellenebilirliği açısından bazı soru işaretlerinin doğmasına neden olmaktadır. Ayrıca, okul etkililiği araştırmalarının büyük bir çoğunluğunun devlet okullarında yapıldığı, özel okullarda ve hem devlet hem de özel okulların etkili okul özelliklerinin karşılaştırmalı olarak yapılan çalışma sayısının sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaların devlet okulları üzerinde yoğunlaşması ve özel okulları inceleyen ve devlet-özel okul karşılaştırılmasını yapan araştırmaların sınırlı olması okulların etkililiğini mukayese etmemize müsaade etmemektedir. Dünyada etkili okul araştırmalarına yönelen önemli eleştirilerden biri örneklemelerin dar olması ve düşük veya yüksek etkililik düzeyi ile öne

çıkan sıra dışı (outlier) okulların tespit edilmesindeki hatalardır (Purkey ve Smith, 1983).Türkiye’de yapılan araştırmalara bu çerçevede bakıldığında, benzer sorunların olduğu söylenebilir. Araştırmalar, büyük şehirlerde ve il merkezlerinde yoğunlaşmaktadır. Halbuki, küçük yerleşim birimlerinde bulunan ve öğrenci özellikleri açısından farklı karakteristikler taşıyan okulların etkililiklerinin de farklı nitelikler taşıyacağı söylenebilir. Ayrıca, incelenen araştırmalarda etkililik açısından öne çıkan okulları belirlemekten çok, örnekleme dahil edilen okulların genel etkililik derecelerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu durum, ülkemizde başarılı okulların hangi özelliklere sahip olduklarını anlamamızı güçleştirmektedir.

Türkiye’de yapılan etkili okul çalışmalarının konulara göre dağılımları dikkate alındığında; yapılan çalışmaların önemli bir bölümünün okul etkililiğini bütün boyutlarıyla birlikte incelendiği görülmektedir. Ayrıca, okul etkililiğinin önemli karakteristiklerinden biri olan yönetici etkililiği dışında, diğer boyutlara ilişkin derinlikli çalışmaların sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Yurtdışında okul etkililiği araştırmalarındaki yeni eğilim etkili okul özelliklerinin bir bütün olarak incelenmesi yerine, birkaç boyutun ve bu boyutların okul çıktıları üzerindeki etkisinin derinlemesine incelenmesidir. Özellikle, çok düzeyli ve boylamsal araştırma desenleri kullanılarak okul içi süreçlerin öğrenci çıktıları üzerindeki etkileri okullar arası farklılıklar

da dikkate alınarak incelenmektedir (Örneğin Fan ve Corkin, 2011; Sørli ve Torsheim, 2011).

Etkili okul çalışmalarında örneklem grubu olarak en çok öğretmenlerin seçildiği tespit edilmiştir. Yönetici, öğrenci ve velilerin örnekleme dahil edildiği araştırmalar oldukça az sayıdadır. Özellikle, eğitim sürecinin temel öznesi olan öğrencilerin çok az sayıda araştırmaya dahil edilmesi dikkate değer bir bulgudur. Okulların temel öznesi öğrenci olduğuna göre, okulların etkililik özelliklerine ilişkin çalışmalarda öğrencilerden toplanacak verilerin de dikkate alınması yararlı olabilir. Son yıllarda, özellikle yabancı literatürde okul ve sınıf süreçlerine ilişkin öğrenci algılarını ve bu algıların çeşitli değişkenler üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların sayısı artmaktadır (örneğin, Foa, Brugman & Mancini, 2012; Jia ve diğerleri, 2009; Vieno, Perkins, Smith & Santinello, 2005).

Etkili okul araştırmalarının daha çok ilköğretim okullarında yürütüldüğü, ortaöğretim kurumlarında yürütülen çalışmaların sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Ortaöğretim kurumlarında etkililiğin, ilkokul ve ortaokullardan farklı nitelikler taşıyabileceği söylenebilir. Örneğin ilkokullarda, öğretmen etkililiği sadece sınıf öğretmenin etkililiğine bağlıken, ortaöğretim kurumlarında birçok öğretmenin sürece dâhil olduğu ve sınıf süreçlerini etkilediği söylenebilir. Ayrıca, farklı kademelerdeki okulların farklı iklimsel özellikler taşıdıkları da dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, okulların etkililik düzeylerini

belirlemek için her kademedeki farklı karakteristikleri içeren okul etkililiği araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmalarda, okulların etkililiğinin önemli belirleyicileri olan sınıf içi süreçlere ve öğretmen etkililiğine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalar, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin niteliğine ilişkin öğrenci algılarının okul ikliminin önemli bir boyutu olduğunu ve bu algının birçok okul çıktısını etkilediğini göstermiştir (Akgül, 2013; Özdemir, 2010; Reddy, Rhodes ve Mulhall, 2003).

Araştırmaların büyük çoğunluğunda amaçlar, araştırma sorusu biçiminde yazılmıştır. İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğu betimsel araştırmalardan oluştuğu için araştırma problemlerinin soru olarak yazılmış olması beklenen bir bulgudur. Bu durum, okul etkililiği araştırmalarında deneysel araştırmalara ve hipotez testlerine yeterince önem verilmediğini göstermektedir. Ancak, teorik olarak okul etkililiği araştırmalarının amacı okulları etkili yapan özellikleri çalışmak ise, bu tür araştırmaların doğasında nedenselliğin bulunduğu söylenebilir. Bu konuda yapılacak betimsel araştırmalar, önceki okul etkililiği araştırmalarının bulguları ile ortaya konulan etkililik göstergelerine yönelik görüşlerin belirlenmesinin ötesine geçememektedir. Yabancı alanyazında da okul etkililiği araştırmalarına yönelik metodolojik eleştirilerin olduğu bilinmektedir. Örneğin Reynolds ve arkadaşları (1993) okulların etkililiğini anlık olarak belirlemeyi amaçlayan betimsel araştırmaların ortaya koyduğu bilgilerin “Okul geliştirme” çalışmalarında kullanılacak bilgiler

üretemediğini savunmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de yürütülen okul etkililiği araştırmalarının büyük çoğunluğu nicel paradigma doğrultusunda tasarlanmıştır. Okul etkililiği araştırmalarının eleştirildiği bir diğer nokta da budur. Nicel veriler, tek başına okul etkililiğinin nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili derinlemesine bilgiler edinmeyi güçleştirmektedir. Bu nedenle birçok araştırmacı (Örneğin Teddlie & Stringfield, 1993; Luyten, Visscher ve Witziers, 2005) okul etkililiği ile ilgili nitel ya da karma model araştırmalara ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Bu sınırlılıkları aşmak için okul etkililiği ve okul geliştirme konusunda hem boylamsal ve hem de nitel araştırmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır (Coe & Fitz-Gibbon, 1998; Luyten, Visscher ve Witziers, 2005).

Bu alışma kapsamında incelenen etkili okul araştırmalarının büyük çoğunluğu veri toplama aracı olarak anket formu kullanmıştır (f=34). Nitel araştırmaların sayısı az olduğu için nitel veri toplama araçları birkaç araştırma da tercih edilmiştir. Ayrıca, incelenen araştırmaların bazılarında, veri toplama maksadıyla kullanılan ölçme araçları araştırmacı tarafından geliştirilirken (f=13), büyük bir kısmında da (f=24) önceden geliştirilen ölçme araçları kullanılmıştır. Dikkate değer bir bulgu olarak, araştırmaların önemli bir bölümünde (f=17) ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlilik analizleri ya hiç yapılmamış ya da yeterli değildir.

İncelenen araştırmalarda veri çözümlenmede kullanılan istatistiksel teknikler incelendiğinde, çalışmalarda ağırlıklı olarak betimsel tekniklerin kullanıldığı görölmektedir. Araştırmaların çoğunluğunun tarama modelini benimsediği dikkate alındığında bu beklenen bir bulgudur. Ayrıca, bütün araştırmalarda istatistiksel teknikler uygulanırken örneklem grubu bir bütün olarak değerlendirilmiş ve okullar arasındaki etkililik farkları dikkate alınmamıştır. Dünyada okul etkililiğine ilişkin yapılan çalışmalarda, okullar ve sınıflar arasındaki farklılıkları daha iyi analiz edebilmek için gelişmiş veri çözümlenme teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. Verileri farklı düzeylerde analiz etmeye olanak sağlayan çok düzeyli analiz teknikleri okul etkililiği araştırmalarının doğasına daha uygun görölmektedir. Okul etkililiği araştırmalarının önemli bir amacı, etkili okulların özelliklerini ve bunların okul çıktıları üzerindeki etkilerini incelemek olduğu için, farklı okullardaki yönetici, öğretmen, öğrenci veya velilerden toplanan verilere uygulanacak istatistiksel tekniklerin okullar arası farklılığı dikkate alması gerekmektedir. Örneğin, okul ikliminin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi incelenecekse; bireysel düzeyde, sadece okul iklimine ilişkin öğrenci algılarının akademik başarıyla ilişkisini belirlemek eksik kalacaktır. Bunun yanında, çok düzeyli istatistiksel teknikler (örneğin çok düzeyli regresyon modelleri) kullanılarak, okul düzeyinde okul iklimi algısının, okul düzeyindeki başarıyla ilişkisi de belirlenebilir. Bu şekilde, etkili okul karakteristiklerinin çıktılar üzerindeki etkisi (okul etkisi) daha iyi anlaşılabilir.

Araştırmalardan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında, araştırmaların önemli bir bölümünün etkili okul özelliklerini bütünsel olarak ele aldığı için, sonuçların bu özellikler çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirildiği görülmektedir. Araştırmalarda; etkili okulların özellikleri; yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve okul kültürü/iklimi boyutları açısından ele alınmıştır. Okul etkililiği araştırmalarındaki genel eğilim; okulların etkililik özelliklerini ne düzeyde gösterdiğini belirlemek için öğretmenlerden veri toplamak ve bunları değerlendirmektir. Araştırmaların çoğunda; okulların, öğretmen, öğrenci, yönetici ve okul kültürü ve iklimi boyutlarında etkili okul özelliklerini gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan okulların, veli ve okul çevresi açısından etkili okul özelliklerini tam olarak göstermediği belirlenmiştir.

Araştırmacılara Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye’de okul etkililiği konusunda yapılmış 39 adet araştırma çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde, Türkiye’de okul etkililiği konusunda bundan sonra yapılacak çalışmalara ilişkin aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1.Okul etkililiği konusunda yapılan araştırmalar, okul geliştirme çalışmalarına ışık tutması bakımından oldukça önemlidir. Ancak, yapılacak araştırmaların daha büyük örneklemelerde yapılması ve çeşitli kuruluşlar tarafından desteklenen projeler içerisinde ele

alınması yararlı olabilir. Bu şekilde, yapılacak araştırmalarda farklı özelliklere ve sosyal bağlamlara sahip okulların karşılaştırılmalı olarak incelenmesi mümkün olabilir.

2.Okul etkililiğini belirlemeye yönelik çalışmalar, daha çok okulların etkili okul karakteristiklerini yansıtmayı amaçlayan çalışmalardır. Bu karakteristikler, daha önce teorik çerçevesi çizilen etkili okul özellikleridir. Geliştirilen ölçekler, seçilen örneklemlere uygulanmış ve okulların hangi etkililik özelliğini ne düzeyde gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak, bu etkililik özelliklerinin Türkiye özelinde okul çıktıları üzerinde etkili olup olmadığına ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, bundan sonra yapılacak çalışmalarda, okul etkililiğine ilişkin bir ya da birkaç boyut ele alınarak, bunların akademik başarı, öğrenci davranışları vb. sonuçlar üzerindeki etkisi incelenebilir.

3. Ülkemizde müdahale araştırmalarının sayısı oldukça sınırlıdır. Hâlbuki okulu geliştirmeye yönelik uygulamaların ne derece başarılı olduğunu tespit etmek büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden, okul etkililiğinin çeşitli boyutlarının geliştirilmesine dönük uygulamaların değerlendirileceği çalışmalar yapılabilir. Örneğin, öğretmen etkililiğini artırmak için yapılan uygulamaların çeşitli çıktıları üzerindeki etkisi incelenebilir.

4. Okul etkililiğine ilişkin çalışmalar seçilen örneklemi tek bir grup olarak değerlendirmekte ve analizleri tek grup üzerinde ele

almaktadır. Örneğin, farklı nitelikteki okullarda görev yapan birçok öğretmenden veri toplanmasına rağmen, okullar arasındaki farklılıklar dikkate alınmamaktadır. Bu araştırmalar, etkililik özellikleri açısından okullar arasındaki değişkenliğe ilişkin fikir vermemektedir. Bu eksikliği gidermek ve okullar arasındaki farklılıkların hangi faktörlerden kaynaklandığını daha iyi analiz edebilmek için çok düzeyli çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu çalışmalarda, etkililik özellikleri ve okul çıktıları arasındaki ilişkiler birey, sınıf, okul ve hatta bölge düzeyinde incelenebilir.

5. Yapılan araştırmalarda, genellikle öğretmenler ve yöneticilerden veri toplanmaktadır. Araştırmalara, öğrenci ve velilerin de dahil edilmesi ve veri çeşitlemesinin (data triangulation) yapılması okul etkililiğine ilişkin daha sağlıklı değerlendirmeler yapmaya olanak sağlayabilir.

6. Okul etkililiğine ilişkin araştırmalarda kullanılacak ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının daha titiz yapılması büyük önem taşımaktadır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlik analizlerinin daha güçlü istatistiksel teknikler kullanılarak yapılması önerilmektedir.

5. Kaynakça

- *Akan, D. (2007). Değişim sürecinde ilköğretim okullarının etkili okul özelliklerine sahip olma düzeyleri (Erzurum ili örneği). Yayınlanmamış doktora tezi, Erzurum Üniversitesi, Erzurum.
- *Akbal, N. (2008). *Etkili okul oluşmasında okul yöneticilerinin etkin iletişim becerileri (Büyükçekmece örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Akgül, T. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul İklimine İlişkin Algıları İle İnsani Değerleri Benimseme Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- *Arslan, H., Saticı, A., Kuru, M. (2006). Devlet ve Özel İlköğretim Okullarının Etkililiğinin Araştırılması, *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 15-25.
- *Ayık, A. (2007). *İlköğretim okullarında oluşturulan okul kültürü ile okulların etkililiği arasındaki ilişki (Erzurum ili örneği)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Ayık, A., Ada, Ş. (2009). İlköğretim Okullarında Oluşturulan Okul Kültürü İle Okulların Etkililiği Arasındaki İlişki, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 429 -446.
- *Bakay, E., Kalem, G. (2009). Ulusal Araştırma Raporu (Türkiye) Türk Eğitim Sistemi ve Etkili Okul Göstergeleri, Project Number: 142320-LLP-1-2008-1-TR-COMENIUS-CMP.
- Balcı, A. (2002). *Etkili Okul Okul Geliştirme Kuram, Uygulama ve Araştırma*. 4. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. (6. Baskı), Pegem A Yayıncılık, Ankara.

- *Boydak Özan, M., Özdemir, T. Y. (2010). “Etkili Okulların Etkililiğinin Sürdürülmesinde Yönetici Faktörü”, *V. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Antalya, 01-02 Mayıs*.
- Brookover, W.B., Beady, C., Flood, P., Schweitzer, J. and Wisenbaker, J. (1979) *Schools, Social Systems and Student Achievement: Schools Can Make a Difference*, New York: Praeger.
- *Can, N. (2007). *İlköğretim okulu müdürlerinin etkili yöneticilik davranışlarının, öğretmenler tarafından nasıl değerlendirildiğinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Cheng, K., Wong, K. (1996), School Effectiveness in East Asia, *Journal of Educational Administration*, 34(5), 32-39.
- Coe, R., & Fitz-Gibbon, C. T. (1998). School effectiveness research: Criticisms and recommendations. *Oxford Review of Education*, 24(4), 421–438.
- Coleman, J., Campbell S., Hobson E., McPartland C., Mood J, Weinfeld F., F. & York, R. (1966). *Equality of educational opportunity*. Washington.
- *Coşkun E. (2012). *Okul yöneticilerinin etkililiği ile öğretmenlerin örgütsel bağlılığı arasındaki ilişki (İstanbul-Bağcılar örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- *Çelikten, M. (2011). Etkili Okullarda Karar Süreci, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 1-12.
- *Çifçi, Ç. (2009). *İlköğretim okulundaki öğretmenlerin etkili okul müdürü alguları (Eyüp ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

- *Çobanoğlu, F. (2008). İlköğretim okullarında örgütsel kimlik ve örgütsel etkililik (Denizli ili örneği). Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- *Çubukçu, Z., Girmen, P. (2006). Ortaöğretim Kurumlarının Etkili Okul Özelliklerine Sahip Olma Düzeyleri, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 121-136.
- *Duranay, P. (2005). *Ortaöğretim kurumlarının etkili okul özelliklerini karşılama düzeyleri (İzmir örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Fan, W., Williams, C.M. & Corkin, D.M. (2011). A multilevel analysis of student perceptions of school climate: The effect of social and academic risk factors. *Psychology in the schools*, 48(6), 632-647.
- Fogelman, K. (1978). *The effectiveness of schooling*. in Armytage, W.H.G. and Peel, J. (eds) *Perimeters of Social Repair*. London: Academic Press.
- *Girgin, K. (2005). *Etkili okul oluşturmada eğitim yöneticilerinin yönetim süreçleri bakımından öğretmen beklentilerini karşılama düzeyinin rolü (Balıkesir ili Ayvalık ilçesi özelinde, ilköğretim okulu düzeyinde bir uygulama)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- *Girmen, P. (2001). *Ortaöğretim kurumlarının etkili okul özelliklerini karşılama düzeyleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- *Gökçe, E. (2002). İlköğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Öğretmenlerin Etkililiği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 111-119.

- *Gökçe, F., Bağçeli Kahraman, P. (2010). Etkili Okulun Bileşenleri: Bursa İli Örneği, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXIII (1), 173-206.
- *Gündüz, Y., Balyer, A. (2012). Okul Müdürlerinin Etkili Liderlik Davranışlarının İncelenmesi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2), 237-253.
- Hallinger, P. & Murphy, J.F. (1986). The social context of effective schools. *American Journal of Education*, 94(3), 328-355.
- Hauser, R.M., Sewell, W.H. and Alwin, D.F. (1976) 'High school effects on achievement', in Sewell, W. H., Hauser, R.M. and Featherman, D.L. (eds) *Schooling and Achievement in American society*. New York: Academic Press.
- *Helvacı, M. A., Aydoğan, İ. (2011). Etkili Okul ve Etkili Okul Müdürüne İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 41-60.
- Jencks, C.S., Smith, M., Ackland, H., Bane, M.J., Cohen, D., Ginter, H., Heyns, B. and Michelson, S. (1972) *Inequality: A Reassessment of the Effect of the Family and Schooling in America*. New York: Basic Books.
- Jia, Y., Ling, G., Chen, X., Ke, X., Way, N., Yoshikawa, H., Hughes, D. & Lu, Z. (2009). The influence of student perceptions of school climate on socioemotional and academic adjustment: A comparison of Chinese and American adolescents. *Child Development*, 85(5), 1514-1530.

-
- *Kaplan, F. (2008). *Anadolu liselerinin etkili okul özelliklerini karşılama düzeyi (Ankara ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- *Karadağ, N. (2010). *İlköğretim okulu müdürlerinin etkili okul bağlamında olası bir okul merkezli yönetim uygulamasına ilişkin rol ve sorumluluk alguları (Adıyaman ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- *Karaman, F. (2008). *Ortaöğretim okullarında görev yapan okul müdürlerinin göstermiş olduğu liderlik ve etkili yöneticilik davranışları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- *Karataş, S. (2008). *Okul müdürlerinin etkililiği ve okul iklimi (İstanbul Fatih ve Eminönü ilçeleri örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- *Karatepe, S. (2005). Yönetimsel Etkililik: Okul Yönetiminde Yönetimsel Etkililiğin Astlarla İlişkiler Boyutu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 10(2), 307-326.
- *Kazancıoğlu, M. (2008). *Özel okullarda üst düzey yöneticilerin liderlik tarzları ve okul etkililiği üzerinde bir çalışma: İstanbul örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- *Keleş, B. (2006). *İlköğretim okullarının etkili okul özelliklerine sahip olma dereceleri hakkında öğretmen görüşleri (Çorum ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- *Kuşaksız, N. (2010). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarının etkili okul özelliklerine sahip olma düzeyleri (Üsküdar ilçesi örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Liu, S. (2006). *School Effectiveness Research in China*, Unpublished Doctoral Thesis, Louisiana State University.
- Luyten, H., Visscher, A. & Witziers, B. (2005). School effectiveness research: From a review of the criticism to recommendations for further development. *School Effectiveness and School Improvement*, 16(3), 249-279.
- Mayeske, G.W., Wisler, C.E., Beaton, A.E., Jr., Weinfield, F.O., Cohen, W.M., Okada, T., Proshok, J.M. and Taber, K.A. (1972) *A Study of Our Nation's Schools*, Washington, DC: US Department of Health, Education, and Welfare.
- Miller, S.K. (1983) *The History of Effective Schools Research: A Critical Overview*. Annual Meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada. ERIC Document # ED 231818.
- *Oral, Ş. (2005). *İlköğretim okullarının etkili okul kavramı açısından değerlendirilmesi (Batman ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- *Orhan, M. (2011). *Etkili okul karakteristikleri çerçevesinde okul yöneticilerinin davranışsal özellikleri (Erzurum il örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Okul İklimine İlişkin Algılarını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 38: 213-224.
- Purkey, S.C. & Smith, M.S. (1983). Effective schools: A review. *The Elementary School Journal*, 83(4), 426-452.

- Reynolds D., Bollen R., Creemers B., Hopkins D, Stoll L. ve Lagerweij N. (1996). *Making Good Schools*. London and New York.
- Reynolds, D. & Cuttance, P. (1996). *School effectiveness: Research, policy and practice*. London: Cassel Publishing.
- Reynolds, D., Hopkins, D., & Stoll, L. (1993). Linking school effectiveness knowledge and school improvement practice: Towards a synergy. *School Effectiveness and School Improvement*, 4, 37–58.
- Reynolds, D., Teddlie, C., Creemers, B., Scheerens, J. and Townsend, T. (2000). An introduction to school effectiveness research. (In C. Teddlie and D. Reynolds (eds.). *The International Handbook of School Effectiveness Research*. Falmer Press: London.
- Rumberger, R. W., Palardy, G. J. (2004). Multilevel Models for School Effectiveness Research. *Handbook of Quantitative Methodology for The Social Sciences*, 235-258.
- Scheerens, J. (2004). Review of School and Instructional Effectiveness Research. (Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2005, The Quality Imperative), Unesco.
- Scheerens, J., R.J. Bosker (1997). *The foundations of educational effectiveness*. Pergamon Press, Oxford.
- Sørli, M.A. & Torsheim, T. (2011). Multilevel analysis of the relationship between collective teacher efficacy and problem behavior in school. *School Effectiveness and School Improvement*. 22(2), 175-191.
- *Şahin, M. (2011). *Etkili okul ve aile ilişkisine dair öğretmen algıları (İstanbul ili Anadolu yakası örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Şişman, M. (1996). *Etkili Okul Yönetimi Araştırma Raporu*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

- *Tarhan, S. (2008). *İlköğretim okulundaki öğretmenlerin etkili okul algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- *Toprak, M. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okul etkililiğine ilişkin görüşleri: (Adıyaman ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- *Tunçel, M. (2008). Genel liseler ve Anadolu liselerinin etkili okul özelliklerinin karşılaştırılması (Ankara ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- *Türker, Y. (2010). *İlköğretim okullarının etkililik düzeyleri ile örgüt sağlığı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Vieno, A., Perkins, D.D., Smith, T.M. & Santinello, M. (2005). Democratic school climate and sense of community in school: A multilevel analysis. *American Journal of Community Psychology*, 36, 327-341.
- Weber, G. (1971) *Inner City Children Can Be Taught to Read: Four Successful Schools*, Washington, DC: Council for Basic Education.
- *Yanık, H. (2008). *İlköğretim okulundaki yöneticilerin etkili okul algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- *Yılmaz, A. (2006). *İlköğretim okullarında etkililik sağlanması için öğretmenlerin ailelerden beklentileri (Sakarya İli Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- *Yılmaz, E. (2010). *İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik rolleri ile etkili okul arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

*Yılmaz, V. (2006). *İlköğretim okullarının etkili okul özelliklerine sahip olma düzeyleri (Düzce ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Yu, Guoxing. (2007). Research Evidence of School Effectiveness in Sub-Saharan African Countries. *AFRICA*, I. S. S.

Zigarelli, M.A. (1996). An Empirical test of Conclusions From Effective Schools Research. *The Journal of Educational Research*, 90 (2), 103–110.

NOT:

1. “*” ile başlayan kaynaklar bu çalışmada incelenen araştırmalardır.
2. Bu çalışma 7-9 Kasım 2013 tarihleri arasında, Marmara Üniversitesinde gerçekleştirilen 8. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Extended Abstract

The research on school effectiveness started by Coleman et al. 1966 and they attracted attention with the discussion of the "schools do not create any difference" approach. The initial research assumed that there is no relationship between general school resources and student success; the effect of these resources on students is low (Ranold et al., 1996; Coleman et al., 1966). Research on effective school developed upon the discussions about whether the qualities of schools create a significant effect on student success or not. Various research and developed models focused on determining the school variables which have the biggest effect on students.

Having started with the "schools do not create effect" discussions, research on school effectiveness had led to assumptions such as "schools are effective

on the development of students", "There are observable regulations that can contribute to schools" and "The function of education policies is to develop all schools in general and the non-effective schools in specific" (Reynolds et al., 2000). Today, the main focus is on the studies which investigate the relationship between components of school effectiveness and outcome variables in a multi-level and longitudinal approach thanks to the use of new and strong statistical techniques. Analyzing the effect of the characteristics of effective school on outcomes at personal, class and institutional level, these studies help us to understand the unit and level of the variable. In addition, the importance attached to longitudinal and intervention research gradually increases with the focus on school improvement approach. Intervention studies aim to offer suggestions to determine the effect of practices conducted to develop the effectiveness of schools and to extend these practices. While these were the international developments, many researches on school effectiveness have been conducted on school effectiveness in Turkey since 1990s.

This study aims to investigate the research on school effectiveness in Turkey with various aspects and to develop recommendations for further research.

Document review method was used in this study. According to Yıldırım and Şimşek (2005), document review consists of the investigation of written materials which give information about the situation to be investigated. Moreover, document review could be used as a qualitative data collection tool where there is no opportunity for direct observation and interview; it can also be used as a research method alone. In line with the definition of document review, this study investigated 39 studies on school effectiveness

with different aspects and determined the theoretic and methodological features of research on school effectiveness in Turkey.

"School effectiveness", "effective school", "effective manager", "effective teacher", "effective student", "effective parent" concepts were entered to Google Academics as key words and the results were analyzed. Moreover, the same key words were searched at thesis scanning page of Higher Education Board (YÖK) and the results were assessed. Of master and doctorate theses, only those having open-access were included in the research. Following criteria were taken into consideration to determine the studies to be included in the research:

- 1) The study investigates school effectiveness as a whole or with one aspect.
- 2) The study adopts at least one of the qualitative or quantitative research approaches.
- 3) The study was conducted on state or private schools in Turkey.

In line with the abovementioned criteria, a total of 39 researches were assessed. The researches were investigated in terms of publishing type, publishing year, publishing place, the province where the study was conducted, the research topic, school type, sampling content, study population, the expression of aims, research paradigm, application region, preparation of measurement tools, data collection tools, statistical techniques and research results. Each of 39 researches was investigated and recorded numerically into a special package program separately. Frequency and percentage measurements were made and the obtained findings were interpreted in light of the results.

In this study, it was found that the research on school effectiveness in Turkey focus on especially 2000s and most of the research are prepared as

master thesis or published as article and conducted in primary schools. In addition, it was found that researchers prefer using ready-to-use scales, insufficient importance is attached to reliability and validity studies of the prepared scales, these researches are conducted in state schools more intensely, these researches are restricted in terms of data triangulation and quantitative studies are preferred more. In research on school effectiveness, aims are mostly expressed as research questions; quantitative data collection tools were preferred and descriptive data analysis methods were used in data analysis. The obtained findings were assessed in terms of current tendencies of the research on school effectiveness and some recommendations were offered for further research.

It can be useful to conduct research in broader samplings and under the body of the projects supported by various institutions. In this way, it could be possible to compare schools having different characteristics and social contexts in further research. Moreover, further research could investigate the effect of one or more aspects of school effectiveness on academic success, student behaviors etc. The number of intervention research is very limited in Turkey. However, it is very important to determine the success level of practices for school improvement. For that reason, studies to assess the practices for developing various aspects of school effectiveness could be conducted. For example, the effect of practices for increasing teacher effectiveness on various outcomes could be investigated.

It is remarkable that multi-level studies are needed to analyze the factors that result in effectiveness differences between schools. These studies could investigate the relationship between effectiveness features and school outcomes at personal, class school and even regional levels. Moreover, the

inclusion of students and parents in studies and data triangulation could ensure to carry out better assessments on school effectiveness. It is very important to meticulously conduct reliability and validity of measurement tools to be used in research on school effectiveness. It is recommended that in further studies, more powerful statistical techniques should be used to conduct validity and reliability analyses of measurement tools.